8. Зубарева О.Г., Малыгина М.Н. Правовой статус пасынка (падчерицы) и отчима (мачехи): условия реализации имущественных прав и обязанностей. *Журнал российского права*. 2006. № 3. С. 111–120.

9. Апопій І.В. Правовий статус вітчима мачухи у сімейному праві України. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1. С. 1–6.

10. Сердечна І.Л. Мачуха, вітчим та пасинок, падчерка як учасники сімейних правовідносин. *Часопис цивілістики*. 2018. Вип. 28. С. 93–96.

11. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / за ред. Ю.С. Червоного. Київ : Істина, 2003. 464 с.

12. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / за ред. С.О. Харитонова. Харків : Одиссей, 2006. 552 с.

УДК 347.513:341.98

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.12>

КОЛІСНИК О.В.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ВІД COVID-19: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Робота присвячена дослідженню правових основ механізму потенційного відшкодування шкоди від поширення інфекційних хвороб (на прикладі коронавірусної інфекції). У статті здійснено аналіз сутності міжнародних позадоговірних відносин, які виникли у зв'язку з поширенням COVID-19. Міжнародна підсудність зазначеного спору визначається за місцем заподіяння шкоди. Суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин при розгляді цього конфлікту є постраждалі фізичні особи, котрим нанесено шкоду здоров'ю, юридичні особи, які зазнали економічних втрат, та окремі держави, що змушені докладати суттєвих зусиль для боротьби з вірусом і увійшли у стан глибокої економічної кризи.

Через відсутність міжнародно-правового регулювання подібних деліктних правовідносин єдиним нормативним підґрунтям для порушення процедури відшкодування збитків залишається внутрішнє законодавство окремих держав, хоча ці відносини обтяжені іноземним елементом. У дослідженні наведено позитивний досвід США стосовно подання колективних позовів проти Китаю, в т. ч. й на захист невизначеного кола осіб. Відсутність подібного механізму в національному законодавстві України перешкоджає процедурі справедливої сатисфакції від заподіяної шкоди.

Суттєвою перешкодою для пред'явлення позову та притягнення винних осіб та органів влади Китаю до цивільно-правової відповідальності є так званий державний імунітет – будь-яка суверенна держава не підпорядковується органам влади іншої держави. Офіційна влада КНР називає Китай також жертвою інфекції, заперечує свою винуватість у поширенні вірусу, відхиляє пред'явлені претензії із відшкодування збитків. США посилаються на внутрішній закон про іноземні суверенні імунітети, який позбавляє Китай можливості ухилитися від участі в судовому процесі на території США, оскільки збитки були заподіяні на території США і викликані діями чи бездіяльністю іншої іноземної держави. У роботі розкривається орієнтовний перелік фактів, що підлягають доказуванню у подібних справах, серед яких факт неповідомлення ВООЗ про ступінь небезпечності вірусу, применшення його реальних загроз, факт невжиття вчасно заходів із запобігання поширенню вірусу, розмір збитків тощо.

Зроблено висновок про доцільність подання аналогічних позовів із боку України, українських громадян і суб'єктів господарювання України проти Китаю, термінове внесення необхідних змін до процесуального законодавства України.

© КОЛІСНИК О.В. – кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного процесу (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого)

Як варіант, пропонується розширення компетенції Міжнародного Суду ООН на конфлікти, пов'язані з поширенням інфекційних хвороб і розповсюдженням біологічної зброї.

Ключові слова: *деліктні правовідносини, колективний позов, коронавірусна інфекція, міжнародна підсудність, імунітет держави.*

The work is aimed to research legal bases of the mechanism of potential compensation of damage caused by infectious diseases (on the example of coronavirus infection). The essence of international non-contractual relations that have appeared as a result of COVID-19 dissemination is analysed in the article. The international jurisdiction of such a conflict is determined at the place of damage. The subjects of civil procedural legal relations in such conflicts consideration are affected individuals with health damage, legal entities with economic losses as well as certain states having been forced to make significant efforts to combat the virus and are in a deep economic crisis.

With no existing international legal regulation of such delictual legal relations the only eligible ground to initiate the compensation procedure is individual states national legislative systems although these relations are complicated by international factor. The USA positive experience in filing collective lawsuits against China including those to defend uncertain circle of persons is elaborated in the research. The missing mechanism of that type in Ukrainian legislative system prevents the procedure of fair satisfaction from the damage caused.

A crucial obstacle to filing lawsuits and brining to justice the guilty and the authorities of China is so called state immunity meaning that sovereign state is not the subject to the authorities of another state. The official PRC authorities find China a victim of the infection as well, deny being guilty in the virus dissemination, decline claims for damages against China. In its turn the USA refers to its national Foreign Sovereign Immunities Law that makes it impossible for China to evade the participation in litigation in the United States as far as the damage was caused by the actions or inactions of a foreign state in the territory of the USA. Indicative list of facts to be proved in similar cases including not informing the WHO about the virus danger level, reducing its real threats, not taking timely measures to prevent the virus dissemination, the amount of damage etc. is presented in the study.

The research conclusions concern the expediency of filing lawsuits by Ukraine, Ukrainian citizens and business entities against China, urgent introduction of necessary changes to the procedural legislature of Ukraine. One of the options suggested is to extend the International Court of Justice jurisdiction including conflicts connected with dissemination of infectious diseases and biological weapons.

Key words: *delictual legal relations, collective lawsuit, coronavirus infection, international jurisdiction, state immune.*

Вступ. Глобальна криза, спричинена поширенням коронавірусної інфекції, зачепила абсолютно всі сфери суспільного життя, піддавши перевірці базові системи функціонування держав (політичну, економічну, медичну, освітню тощо). Спалах інфекції спричинив масштабні негативні наслідки особистого та майнового характеру. Є багато свідчень того, що саме Китай став центром її розповсюдження. У зв'язку з цим особливий науковий інтерес становить дослідження сутності тих відносин із відшкодування шкоди, які виникли між постраждалими країнами та Китаєм, а також проблема застосування і дієвості процесуальних механізмів компенсації завданої шкоди.

Проблема, поставлена на обговорення, ще не опрацьована широко в наукових колах. Переважна більшість публікацій, пов'язаних із наслідками COVID-19, присвячена проблематиці обмеження основних прав людини, таких як право на віросповідання, право на свободу пересування й обрання місця проживання, право на судовий захист тощо [1; 2, с. 20–23].

У роботі приділено увагу проблемі розробки правового забезпечення подання групових позовів в Україні в аспекті можливості та доцільності пред'явлення позовів до Китаю із приводу відшкодування збитків від COVID-19. У свою чергу, питання колективних (групових) позовів вже неодноразово стало предметом дискусій і наукових розробок. Однією з останніх робіт на цю тематику є науково-практичний посібник «Масові (групові) та похідні позови в процесуальному праві України: постановка проблеми» [3].

Постановка завдання. Мета статті – визначити потенційну можливість і реальні перспективи пред’явлення позову до Китаю про відшкодування збитків, заподіяних поширенням коронавірусної інфекції, а також окреслити основні процедурні елементи такого пред’явлення.

Результати дослідження. Незважаючи на те, що вірус COVID-19 охопив близько 200 країн світу, лише США наважилися офіційно звинуватити Китай у розробці та поширенні біологічної зброї, пред’явивши колективні позови до Китаю, зокрема у штатах Невада, Флорида, Техас і Міссурі. З погляду науки цивільного процесуального права актуальними та вкрай гострими видаються питання характеру спірних правовідносин, процесу доказування винних дій і бездіяльності китайських керівних органів і посадовців, визнання чи заперечення ними своєї вини, норм матеріального права, які підлягають застосуванню до спірних правовідносин, безпосередньої участі відповідача під час судового розгляду, а також виконання рішення у разі задоволення позову на користь позивачів.

Міжнародна юрисдикція та державний імунітет. Особливий науковий інтерес становить питання визначення міжнародної підсудності зазначеного спору. У цій квазіконфліктній ситуації переважають норми міжнародного приватного і міжнародного публічного права. З одного боку, поширенням вірусу порушено особисті немайнові та майнові права та інтереси мільйонів приватних осіб – громадян різних держав, а також завдано суттєвих матеріальних збитків окремим суб’єктам господарювання. З іншого – завдано серйозних економічних збитків кожній країні, яка зіштовхнулася з потребою подолання негативних наслідків поширення вірусу у вигляді організації та забезпечення карантинних заходів, облаштування лікарень додатковими приміщеннями, ліжками та спеціальним обладнанням. Значних втрат зазнали перевізники у зв’язку із закриттям кордонів, відбулися негативні зміни на фондових ринках тощо.

Загальноприйнятим як у національній судовій практиці, так і в практиці інших держав є положення про те, що позови про відшкодування збитків можуть пред’являтися за правилами альтернативної підсудності, тобто за місцем заподіяння шкоди. Коли ж виникають обтяжені іноземним елементом позадоговірні відносини з відшкодування шкоди (деліктні зобов’язання), потрібно звертатися до міжнародних договорів і конвенцій. На жаль, сьогодні в міжнародному правовому полі відсутній подібний документ, який міг би зорієнтувати зацікавлені сторони, що постраждали від вірусу, у різноманітних процесуальних аспектах розв’язання зазначеної конфліктної ситуації.

Цілком закономірним і логічним було би пред’явлення позовів до Китаю до суду на території кожної з постраждалих держав. Так, колективний позов, пред’явлений у штаті Флорида, перебуває у юрисдикції Окружного суду США південного району Флориди відповідно до Закону про справедливість колективних позовів 2005 р. [4].

Перш ніж визначитися з питанням юрисдикції цього спору щодо України й українських громадян, потрібно встановити, який характер мають досліджувані спірні правовідносини відповідно до національного законодавства. У відносинах із відшкодування шкоди, завданої громадянам і суб’єктам господарювання України, іноземним елементом буде суб’єкт заподіяння шкоди – органи влади Китаю, а також юридичний факт, який стався на території іноземної держави, – неправомірне поведінка у вигляді невжиття своєчасних і дієвих (достатніх) заходів щодо зупинення поширення коронавірусної інфекції. Наслідки, спричинені цим юридичним фактом, настають поза межами Китаю як в Україні, так і в кожній країні світу. Зазначені правовідносини із відшкодування збитків, заподіяних життю та здоров’ю громадян України, а також заподіяних економічному добробуту окремих підприємств на території України, мають саме приватноправовий характер, і тому на них поширюється дія Закону України «Про міжнародне приватне право» [5], відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 76 якого суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України. Отже, з огляду на приватноправовий характер цих відносин, а також на наявний у них іноземний елемент позови громадян України до КНР цілком правомірно можуть бути пред’явлені на території України. Ч. 3 ст. 28 ЦПК України дозволяє пред’являти позови про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров’я або смертю фізичної особи, також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача або за місцем заподіяння шкоди.

У міжнародному цивільному процесі існує поняття так званого державного імунітету. Так, США при поданні позовів на своїй же території посилаються на Закон про іноземні суверенні імунітети (FSIA) від 1976 р., у якому вказується, що іноземна держава не повинна бути захищена від юрисдикції судів Сполучених Штатів чи штатів у разі, якщо грошові збитки вимагаються від

іноземної держави у зв'язку з нанесенням тілесних ушкоджень чи смерті або втратою майна, що трапилося у Сполучених Штатах, і викликані такі наслідки були насильницькими діями або бездіяльністю цієї іноземної держави [6]. Що стосується України та Китаю, то, на превеликий жаль, прийнята ще у 2004 р. Генеральною Асамблеєю ООН Конвенція про юрисдикційні імунітети держав і їхню власність [7] досі не набула чинності. Так, у ст. 7 цієї Конвенції зазначено, що держава не зможе посилатися на імунітет від юрисдикції при розгляді справи в суді іншої держави стосовно будь-якого питання, якщо вона явно висловила згоду на здійснення цим судом юрисдикції щодо цього питання на підставі міжнародної угоди, або письмового контракту, або зробленої в суді заяви в рамках конкретного розгляду. Аналіз цієї норми дозволяє зробити з великим ступенем вірогідності висновок про те, що Китай міг би бути залученим до судового процесу на території іншої держави лише за умов висловлення згоди на це державними органами Китаю, що є малоймовірним. Крім того, на рівні законопроекту залишився Закон України «Про юрисдикційні імунітети та відповідальність іноземних держав» [8].

Інший варіант розвитку подій – це звернення України та інших держав до Міжнародного Суду ООН, оскільки Китай порушив Міжнародні медико-санітарні правила, а отже, має відповідати за колосальну шкоду, заподіяну життю та здоров'ю людей по всьому світу, у Міжнародному Суді ООН. Однак сторонами в цьому суді можуть бути лише держави, оскільки діяльність Суду спрямована на врегулювання міжнародних конфліктів. У цій ситуації має місце порушення як інтересу цілих держав, так і приватного інтересу громадян окремої держави. Британське громадське об'єднання Товариство Генрі Джексона оприлюднило доповідь, у якій вказувалося, що порушення Медико-санітарних правил виявилось у тому, що китайський уряд не розкрив дані, які довели можливість передачі вірусу від людини до людини, протягом трьох тижнів із моменту його виявлення; надав ВООЗ помилкову інформацію про кількість інфікованих у період із 2 по 11 січня 2020 р.; дозволив 5 мільйонам осіб покинути Ухань, перш ніж почати боротьбу з коронавірусом 23 січня 2020 р., попри знання про небезпеку пандемії COVID-19 [9].

Право, що підлягає застосуванню. Єдиним документом серед країн-членів ЄС, яким визначаються правила застосування матеріального права до подібних спірних відносин, є Регламент (ЄС) № 864/2007 Європейського Парламенту і Ради «Щодо права, яке підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань («Рим II»)» [10], у ст. 4 якого зазначено, що правом, яке підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань, що виникло внаслідок заподіяння шкоди, є право держави, де настала шкода, незалежно від того, у якій державі настав юридичний факт, котрий потягнув настання шкоди, та в якій державі чи в яких державах настають непрямі наслідки цього юридичного факта. Як зазначає К.В. Мануїлова, основною прив'язкою Регламенту виступає *lex loci injuriæ* (прив'язка до місця настання наслідків) [11, с. 292]. Так само І.О. Трощенко зауважує, що у сфері недоговорних зобов'язань законодавство переважної більшості країн виходило із принципу застосування колізійної прив'язки *lex loci delicti*, наводячи як приклад законодавство Румунії, Греції, Перу, Австрії, однак вчена акцентує увагу на тому, що в Регламенті «Рим II», як і в інших сучасних законодавчих актах, передбачені винятки із загального правила і право сторін обирати право, що буде застосовуватися до недоговорних зобов'язань (принцип автономії волі) [12, с. 178–179]. Однак, по-перше, в межах правовідносин «Україна – Китай» цей нормативний акт не може бути застосовано, по-друге, дещо агресивна дипломатія Китаю зводить нанівець потенційну можливість домовлятися про право, що підлягатиме застосуванню. Договір між Україною та КНР про правову допомогу у цивільних і кримінальних справах також не розв'язує це питання. Тому, на нашу думку, знову потрібно звернутися до Закону України «Про міжнародне приватне право», у ч. 1 ст. 49 якого передбачено, що права й обов'язки за зобов'язаннями, які виникають внаслідок завдання шкоди, визначаються правом держави, у якій мала місце дія або інша обставина, що стала підставою для вимоги про відшкодування шкоди. Неправомірні дії китайської влади із замовчування інформації про особливу небезпечність вірусу, переслідування лікарів, котрі намагалися повідомити про проблему глобального масштабу, мали місце на території Китаю. Водночас наслідки у вигляді захворювання фізичних осіб, економічних збитків юридичних осіб мали місце, зокрема, на території України, тобто так звана «інша обставина, що стала підставою для вимоги про відшкодування шкоди» мала місце на території України. Отже, виникає певна колізійність правового регулювання між застосуванням права Китаю та права України. Безперечно, більш реалістичним і коректним видається застосування до спірних правовідносин норм матеріального права України, особливо з огляду на позицію КНР щодо пред'явлених позовів.

Сторони. Хто має бути позивачем у таких справах? Держави, окремі фізичні чи юридичні особи або групи фізичних осіб? Складно однозначно відповісти на це запитання. Якщо

говорити про позови США, то у Флориді було пред'явлено позов кількома постраждалими фізичними особами й однією юридичною особою, а також у позові було зазначено, що позивачами є також усі ті фізичні та юридичні особи, котрі опинилися в подібній ситуації, їхня кількість може обчислюватися мільйонами [13]. Починаючи із середини березня 2020 р. до позову, поданого до суду у штаті Флорида, приєдналося більше 5 000 громадян, загальна ціна позову склала 1,2 трильйони доларів.

У травні 2020 р. до Окружного адміністративного суду м. Києва громадською організацією було подано позов про відшкодування Китайською республікою цивільно-правових збитків і реституцій, передбачених нормами міжнародного права, як співвідповідачів визначено також офіс Президента, КМУ, СБУ, Міністерство охорони здоров'я та інших суб'єктів державно-владних повноважень. З огляду на характер спору, а саме вимогу про відшкодування збитків варто не погодитися з визначеною предметною юрисдикцією зазначеного спору. Крім того, згідно з п. 2 ч. 5 ст. 160 КАС потрібно вказувати у позовній заяві повне найменування сторін, що фактично виключає можливість пред'явлення позову на захист невизначеного кола громадян, які постраждали від захворювання. Так само п. 2 ч. 3 ст. 175 ЦПК вимагає вказувати ідентифікуючі дані про позивачів і відповідачів, що також виключає можливість подання позову на користь і в інтересах невизначеного кола постраждалих осіб. Отже, щоб певні громадяни могли отримати компенсацію збитків, понесених, зокрема, у зв'язку з витратами на лікування, неможливістю працювати й отримувати заробітну плату, відповідно до чинного українського процесуального законодавства цих осіб необхідно чітко ідентифікувати, включивши в масовий (колективний) позов, і об'єднання однорідних та однотипних вимог у єдині (спільні) позови має здійснюватися на підставі ст. 50 ЦПК про процесуальну співучасть. Впровадження ж інституту колективних (групових) позовів, поданих в інтересах невизначеного кола осіб, із можливістю приєднання до такого позову є сьогодні вкрай необхідним та актуальним, оскільки «одночасний розгляд справи буде більш ефективним, бо він буде ґрунтуватися на єдиних підходах до формування системи доказів, їх оцінки, ніж розгляд різними суддями десятків, а то і сотень персоніфікованих звернень до суду щодо одного і того самого предмету спору» [3, с. 52]. Безумовно, в цій ситуації у разі ймовірного подання колективного позову від постраждалих громадян України до Китаю виникнуть супутні процесуальні питання, такі як розподіл судових витрат між співпозивачами (первісними та приєднаними), визначення підсудності справи між судами України, представництво, процедура приєднання нових позивачів і висловлення згоди на це, виконання рішення по такій справі тощо.

Доказування. Особливу складність у процесуальному аспекті становить визначення предмета доказування у справі, а також питання допустимості та належності відповідних доказів. Як вбачається, до фактів, що мають бути доведені по справі з відшкодування шкоди, заподіяної поширенням вірусу, можна віднести такі: факт бездіяльності влади Китаю, а саме неповідомлення ВООЗ про ступінь небезпечності вірусу, применшення його реальних загроз і можливих наслідків; факт нежиття вчасно заходів із запобігання поширенню вірусу у вигляді закриття кордонів м. Ухань і Китаю загалом; вина органів влади Китаю, тобто ступінь їхньої обізнаності щодо характеристики вірусу і рівня його небезпечності, сам момент виявлення вірусу, позиція уряду стосовно ситуації з поширення вірусу; наслідки такої бездіяльності, розмір нанесених збитків, причинно-наслідковий зв'язок між бездіяльністю китайської влади та негативними наслідками, яких зазнали громадяни та суб'єкти господарювання у майже всіх країнах світу. До того ж, оскільки ступінь і розмір шкоди та витрат, понесених окремою фізичною особою, є різним, то такі факти також підлягатимуть доказуванню. Зокрема, МОЗ має розробити певний середній розрахунок вартості лікування від цієї недуги з посиланням на відповідні протоколи. Ще більш складним для визначення і встановлення буде розмір економічних збитків, заподіяних кожній державі, у т. ч. Україні, тому що конкретних критеріїв оцінки цих збитків допоки не вироблено.

Ще 14 квітня 2020 р. Сенат США заявив про початок розслідування обставин виникнення і поширення коронавірусу, наголошуючи на тому, яку роль у пандемії відіграли Китай і Всесвітня організація охорони здоров'я [14]. Однак КНР чинить перешкоди у доступі до інституту вірусології у м. Ухань і вивчення причин спалаху епідемії. Якби національне законодавство було більш гнучким, то було б цілком допустимим внесення, зокрема, до ЦПК положень про те, що встановлені іноземними юрисдикційними органами (судами чи іншими спеціальними органами) факти провини китайського уряду у розповсюдженні коронавірусу не підлягають доведенню, тобто мають преюдиційне значення при розгляді справ національними судами інших держав.

Виконання рішення. Наскільки реальною буде можливість стягнути з Китаю пред'явлену суму відшкодування, навіть за наявності відповідного судового рішення, однозначно

стверджувати неможливо. Офіційна влада Китаю вкрай негативно ставиться до пред'явлених претензій із боку США та України, вказуючи, що нібито остаточно ще невідоме джерело походження вірусу, і Китай сам є жертвою цього вірусу, незважаючи на те, що для більшості країн цей факт є очевидним.

Висновки. За результатами проведеного дослідження варто наголосити, що єдиного універсального позову від України бути не може. Доцільно розмежувати позовні вимоги українських громадян до Китаю про компенсацію ушкоджень здоров'ю і вимоги держави загалом, тобто першу групу становитимуть позови постраждалих фізичних осіб і юридичних осіб до правлячої влади Китаю, другу групу – позови уряду України до уряду Китаю. Однак з огляду на чинні сьогодні норми ЦПК право на відшкодування шкоди, заподіяної коронавірусною інфекцією, може бути реалізоване кожною особою індивідуально або, як варіант, на підставі норм про процесуальну співучасть. На жаль, надмірний формалізм перешкоджає справедливій сатисфакції, оскільки в Україні допоки не передбачено механізму подання колективних позовів щодо невизначеного кола громадян, до якого могли би приєднатися інші позивачі, крім тих, хто чітко ідентифікований у позові.

Пандемія коронавірусу є викликом світовому співтовариству, який виявив суттєві прогалини у міжнародно-правовому регулюванні процедури компенсації збитків від поширення біологічної зброї. Враховуючи те, що за останні сто років світ вперше зіштовхнувся з такою проблемою, перед світовою спільнотою сьогодні стоїть завдання розробити певний універсальний правовий механізм врегулювання подібних конфліктів і стягнення заподіяних збитків шляхом прийняття і ратифікації відповідної конвенції, зокрема з метою визначення правил міжнародної підсудності, непоширення імунітету держав при вирішенні таких спорів, окреслення предмета і засобів доказування, процедури виконання рішень тощо. На національному рівні має бути розв'язане питання подання позовів в інтересах невизначеного кола позивачів (наприклад, Міністерством охорони здоров'я), розроблено механізм приєднання до колективного (групового) позову. Можливо, настав час для створення Міжнародного спеціального суду з питань відшкодування шкоди, заподіяної державам внаслідок поширення інфекційних хвороб і біологічної зброї, або розширення юрисдикції Міжнародного Суду ООН за рахунок вирішення і таких конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Криворот В., Мартиненко А. Втручання в права людини під час пандемії. Юридична газета online. 27 березня 2020 р. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/vtruchannya-v-prava-lyudini-pid-chas-pandemiyi.html>.
2. Шутенко О. Карантин: зміни до ЦПК. Принцип правового балансу в системі правосуддя. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2020. № 6. С. 20–23.
3. Масові (групові) та похідні позови в процесуальному праві України: постановка проблеми : науково-практичний посібник / М.М. Ясинюк, С.І. Запара, В.А. Кройтор, Т.М. Кравцова, Ю.Ю. Рябченко та ін. ; за заг. ред. М.М. Ясинюк. Київ : Алерта, 2019. 276 с.
4. Спалах невдоволення: США хочуть притягнути Китай до відповідальності через коронавірус. URL: <http://loyer.com.ua/uk/spalah-nevdovolennya-ssha-hochut-prytyagnuty-kytaj-do-vidpovidalnosti-cherez-koronavirus/>.
5. Про міжнародне приватне право : Закон України № 2709-VI від 23 червня 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.
6. Foreign Sovereign Immunities Act. URL: <https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/travel-legal-considerations/international-judicial-assistance/Service-of-Process/Foreign-Sovereign-Immunities-Act.html>.
7. Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власність. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e50#Text.
8. Проект Закону України «Про юрисдикційні імунітети та відповідальність іноземних держав». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54404.
9. Не масками єдиними: з Китаю хочуть стягнути трильйони доларів за коронавірус. URL: <https://loyer.com.ua/uk/ne-maskamy-yedynymy-z-kytaya-hochut-styagnuty-tryljony-dolariv-za-koronavirus/>.
10. Регламент (ЄС) № 864/2007 Європейського Парламенту і Ради «Щодо права, яке підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань («Рим II»)». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_907#Text.
11. Мануїлова К.В. Міжнародно-правова уніфікація норм, що застосовуються до зобов'язань внаслідок заподіяння шкоди. *Міжнародні читання, присвячені пам'яті професора Імпера-*

торського Новоросійського університету П.Є. Казанського : матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22–23 жовтня 2010 р). Одеса : Фенікс, 2010. С. 292–295.

12. Трошенко І.О. Особливості застосування *lex voluntatis* до недовірних зобов'язань відповідно до регламенту Рим II. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Вип. 90. Ч. 1. С. 178–179.

13. Колективний позов, поданий громадянами Штату Флорида на захист свого права та прав невизначеного кола осіб. URL: <https://images.law.com/contrib/content/uploads/documents/392/85094/Coronavirus-China-class-action.pdf>.

14. Сенат США почав розслідування ролі Китаю і ВООЗ у поширенні коронавірусу. URL: <https://prm.ua/senat-ssha-pochav-rozsliduvannya-rol-i-kitayu-i-vooz-u-poshirenni-koronavirusu/>.

УДК 347.961

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.13>

КРАСНОГОР В.О.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу адміністративно-правового забезпечення нотаріальної таємниці з метою виокремлення шляхів удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення нотаріальної таємниці. Досвід зарубіжних країн дозволив сформулювати висновки про необхідність внесення змін до Закону України «Про нотаріат» та інших нормативно-правових актів шляхом доповнення їх нормами щодо вдосконалення дотримання нотаріальної таємниці, а також врегулювання питання стосовно підстав і порядку її розголошення, посилення відповідальності за її умисне розголошення.

Визначено основні напрями вдосконалення нотаріальної діяльності, зокрема запровадження єдиної нотаріальної системи на базі приватного нотаріату, запровадження електронного нотаріуса – «Е-нотаріат», прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, що регулює нотаріальну діяльність.

Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення питань доступу до нотаріальної професії (спрощення вимог до деяких категорій претендентів на посаду нотаріуса, зокрема до осіб, які мають великий досвід роботи в нотаріальній галузі); тарифікації послуг, що надаються нотаріусами (запровадження законодавчого регулювання тарифів на нотаріальні дії, зокрема встановлення певних критеріїв, за якими визначається розмір плати за нотаріальні дії); розширення повноважень нотаріуса, включаючи можливість реєстрації шлюбу, виконання функцій ескроу-агента, можливість попереднього забезпечення нотаріальних доказів, які вимагаються судом або адміністративним органом, тощо. Розробка та впровадження цих напрямів нотаріальної реформи загалом матиме позитивний вплив на ефективне забезпечення нотаріальної таємниці.

Ключові слова: *нотаріат, нотаріальна таємниця, адміністративно-правове забезпечення нотаріальної таємниці, вдосконалення законодавства.*

The article is devoted to the analysis of administrative and legal security of notarial secrets in order to identify ways of improving the administrative legislation governing the securing of notarial secrets. The experience of foreign countries made it possible to form conclusions on the need to amend the Law of Ukraine on Notaries and other normative legal acts by supplementing its norms, improving the maintenance of notarial